

LBRIS

We know
books

Dumitru Popescu

Cronos autodevorându-se

Vol. 4

Angosa putrefacției

Ediție ne varietur

Hoffman

DTP: Hoffman Design

Tipar: Hoffman Print

Coperta: Dumitru Popescu

Redactor: Vasile Vasiescu

Pe coperta 1: Reproducere după Leonora Carrington, *Caii lordului Candlestick*, 1938

Pe coperta 4: Portret al autorului de Corneliu Baba

Prima ediție a apărut în anul 2006 la editura Curtea Veche

© Dumitru Popescu

© Editura Hoffman, 2021, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL

Fax: 0249 460 218

Tel: 0740.984.910

contact@editurahoffman.ro

www.EdituraHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPESCU, DUMITRU

Cronos autodevorându-se / Dumitru Popescu. - Caracal :

Editura Hoffman, 2021

6 vol.

ISBN 978-606-46-1593-0

Vol. 4. : Angoasa putrefacției. - 2021. - ISBN 978-606-46-1597-8

821.135.1

Foișorul

Nu-mi mai purtasem pașii pe culoarele Academiei „Ștefan Gheorghiu” de la sfârșitul deceniului al șaselea și începutul celui de-al șaptelea, când se mutase acolo facultatea de jurnalistică – aparținând până atunci Universității bucureștene – și eu predasem câțiva ani la catedra de „Teoria și practica presei”. În timp ce mă trambalam acum la marea fabrică de cadre, cu arme și bagaje, mi-am adus aminte cu oarecare nostalgie de acel episod al tumultoasei mele cariere gazetărești. Îi aveam colegi pe H. Dona, Victor Rusu, Alexandru Ionescu, Valeriu Pop și câțiva asistenți tineri, din promoțiile scoase la Universitate, ce abia se străduiau să-și încropească, paralel, o oarecare experiență profesională. Începuserăm să scoatem ziarul-școală și studenții, fascinați, roiau în jurul lui cuprinși de molipsitorul frison al demiurgiei publicistice, în care din nimic se constituia o complexă entitate scripturală în dialog cu lumea, și în care individualități anonime, dintr-o dată publice, se defineau nu în replici pasagere de curs, ci în judecăți definitive, imortalizate tipografic. Poate la facultățile de artă să mai fi existat asemenea sinceră și pasionată emulație didactică, o atare

trăire a studenției ca profesie. La anul meu, cursul de presă – moștenit de la Universitate, unde croitori de meserie îl cuseră după tiparele vechilor manuale sovietice, în dispreț total al evoluției profesionale pe mapamond – avea caracterul unei lecturi facultative. În centrul studiului așezasem problematica vie a producției uzinale, ca să zic așa, din gazetărie, analiza textului redactat, selectat din presa centrală, din volume eseistice și de reportaj, ca și din încercările studenților promovate în publicația-școală. Deveneau atât de captivante orele de seminar, încât întreaga clasă se prefăcea că nu vede orologiul din perete care marca epuizarea timpului școlar, și, dacă eram la sfârșitul programului, prelungeam dezbaterile până oboseam cu toții. A trebuit să mă retrag din această frumoasă îndeletnicire, spre dezamăgirea studenților deveniți aproape revendicativi, când am fost făcut ministru adjunct la cultură, întrerupând nu numai cariera de dascăl, ci și practicarea profesiei de bază.

Trecuseră, iată, două decenii de atunci și mă întorceam în această instituție, în afara oricărei profesii și a oricărui misionariat, cu perspectiva de a-mi încheia ciclul social activ într-o absurdă irosire de energie intelectuală, pe un făgaș al celei mai penibile deșertăciuni politice. Prin Academia „Ștefan Gheorghiu” trecea, într-o maree vastă, adunându-se dintr-o infinită pletoră a pâraiașelor civice modeste și revărsându-se impetuos pe platourile înalte ale societății, întregul aparat de partid, în bună măsură și de stat, chipurile pentru a se instrui, îndoctrina și cultiva. Diferitele forme de învățământ universitar și postuniversitar, ori cu profil specializat de durată scurtă, cuprindeau anual mii și mii de persoane. Pivotalul îl constituia facultatea de patru ani cu rang universitar și profil sociologic-politologic, plus

variantei ei „prin corespondență”, de cinci ani, pe care o parcurgeau toate cadrele de răspundere existente „pe funcții”. De o poziție privilegiată se bucura, de asemenea, Institutul de perfecționare postuniversitară în științele conducerii (cu frecvență și fără frecvență) unde avea acces personalul din economie cu perspective de avansare. Mai funcționa facultatea de ziaristică, oferind și ea diplome universitare, și o facultate de comerț exterior. În afara acestora exista o puzderie de cursuri de specializare, unele cu caracter economic, ținute sub egida CEPECA (și ea parte integrantă a Academiei), altele cu profil utecist, sindical, de femei ș.a.m.d.

La instalare, în cursul scurtei și expeditiviei incursiuni protocolare prin aule, săli de seminarii, birouri, cămine, cantine și curți interioare, am avut senzația că străbat un iarmaroc fără marfă; cumpărătorii și vânzătorii tranzacționau valori invizibile, cu aerul că sunt incommensurabile și inestimabile dar, printr-un ciudat vid, trădau că doar se prefac, pierzându-și timpul într-o istovitoare și zadarnică pantomimă. În final am fost condus la rectorat, printr-o lungă pasarelă cu glasvand, care lega, mai exact separa, micul complex al conducerii de zarva incintei școlare. Cabinetul rectoratului dispunea de ieșire separată, cu un peron pentru mașină, astfel că persoana împuternicită să dirijeze complexul academic putea circula fără să străbată campusul și, dacă voia, fără să-l vadă vreodată. Sub raportul construcțiilor și al concepției arhitecturale, „Ștefan Gheorghiu” suferise sub patronajul antecesorului meu, Leonte Răutu, schimbări radicale. El renovase ansamblul din Militari după o viziune proprie, conducând și supraveghind lucrarea nemijlocit, zi de zi. Îmi aminteam acum că, din când în când, oferea Secretariatului, într-o săliță de la Comitetul Central, tot felul

de machete și panouri reprezentând mersul lucrărilor – pe care, personal, nu le luam în seamă – și care căpătau până la urmă avizul secretarului general. La inaugurarea noilor clădiri – cred că nu cu mult înainte ca Răutu să părăsească acest strategic loc de reculegere, unde vedeam că se simțea în elementul lui – N. Ceaușescu ni s-a adresat câtorva, aflați în preajma lui: „Ce-a făcut Leonea aicea, domnule? Și-a construit un turn de fildeș? Vrea să se retragă în foișor, ca un feudal scârbit de supușii lui?” Cuvintele aveau iz hazos, dar tonul cu care le rostise era iritat și aspru și mai ales încărcat de ciudă că a fost dus de nas. A ridicat chiar chestiunea referenței spațiului consacrat voluntarei reclusiunii contemplative a rectorului, propunând, mi se pare, să fie mutată acolo bibliotecă, dar până la urmă s-a lăsat păgubaș.

Și mie îmi plăcea – de ce să nu recunosc? – oarecare izolare, dar ruptura lui Răutu de lume era ostentativă, devenindu-mi aproape penibil să beneficiaz de ea. Am ieșit pe balcon, să mă situez „în spațiu”. Până la gardul ce despărțea incinta de bulevard erau câțiva zeci de metri pustii. Nu departe se aflau porțile de fier glisante, pe unde intrau mașinile instituției și profesorilor, ca și ale studenților de la fără frecvență. Undeva departe, în stânga, se profila silueta clădirilor sociale, având în centru hotelul-cămin. Într-adevăr, nici cea mai mică intenție de deschidere a rectoratului spre Academie. Dacă ar mai fi răsucit foișorul o idee, l-ar fi întors chiar cu spatele spre instituție, astfel ca intenția de ruptură să nu lase loc nici unui echivoc. Am ieșit, apoi, în holul cabinetului și m-am orientat spre pasarela cu glasvand, acum, ca de regulă, pustie, un fel de culoar de purificare a noxelor venite dinspre fierberea didactică. Sau tunel de uzină atomică experimentală, prin care nu pot trece decât inițiați cu

ecuson. La capătul tunelului nu vedeam nimic, Academia ieșindu-mi complet din câmpul vizual. Cel mai straniu mi s-a părut faptul că pentru rector – ca să urce la etajul întâi, unde se afla cabinetul – se construise și pusese în funcțiune un lift. Cum de nu remarcase Ceaușescu acest amănunt? Poate că Leonea camuflase ușile liftului cu panouri statistice relevând succesele cifrice înregistrate de Academie. M-am întors în cabinet, am închis ușa, m-am așezat pe un scaun și mi-am lăsat gândurile să rătăcească. Încet-încet, am descoperit că interiorul rămăsese singurul spațiu nemodernizat. Canapeaua, fotoliile, scaunele din jurul mesei de ședință erau îmbrăcate în huse de doc bejului-murdar, ca într-o aerogară provincială siberiană, iar pe pereți atârnavă vetuste imagini realist-socialiste din prima etapă, înfățișând fabrici în construcție și cazane suspendate cu lanțuri de tavanul halei. Numai aici mai puteam schimba ceva la hardughia ce mi se pusese în cârcă.

Atât de mult ținuse Răutu să se ascundă, încât uitase și de nevoia elementară a iluminării naturale a cabinetului. Pe ferestrele mici, orientate spre nord, umbrite de balcon, nu intra nici atâta lucoare cât să citești un ziar. Dacă nu aprindeai plafoniera, dincolo de faptul că nu puteai lucra, te simțai literalmente ca într-un cavou – unul, de altfel, părăsit, pentru că husele te duceau cu gândul la un grăbit refugiu al decedaților. Când s-a pus chestiunea unei stofe pentru capitonarea canapelei și fotoliilor, ne-am văzut nevoiți să alegem culoarea portocalie (anticipând cea de-a doua „revoluție” inventată de americani pentru alinierea definitivă a țărilor Europei răsăritene), singura în măsură să mai învieze mohorâtul interior. De asemenea, căutând printre achizițiile de pictură ale Academiei, am putut decora pereții cu o pânză

albastră de Sabin Bălașa, în care o zeiță goală călărea unicornul, cu o imensă corolă din „grădinile suspendate” ale lui Alin Gheorghiu, cu o marină vibrantă a lui Pacea, și cu o splendidă tapițerie înfățișând, în culori vii, romantice scene autohtone animate de domnitori și domnițe. Abia așa m-am încumetat să pornesc la drum.

După câteva zile, am primit telefonul lui Leonte Răutu. Pasămite, fusese informat de cineva de înscăunarea mea în fosta-i strană (evenimentul fusese anunțat în presă) și-mi reproșa, cu o supărare tandră, amicală, că a trebuit să aflu o asemenea veste de la „străini”. Ca și când „Ștefan Gheorghiu” se constituia într-un arbore genealogic de la care, revendicându-ne acum amândoi, deveneam rude apropiate. (În realitate, era ținut zilnic la curent cu activitatea mea, fiindcă un timp, pentru continuitate, am fost asistat de fosta lui șefă de cabinet).

Îi părea bine că lăsa „feuda” – n-o numea așa, dar așa se înțelegea – pe mâinile unui vechi colaborator. Ar fi fost dezolat să aflu că a venit acolo nu știu ce nechemat, și se oferea nu numai să-mi predea ștafeta în mod oficial (el, de o jumătate de an, coborâse la rangul de simplu pensionar, nemaibeneficiind de nicio ștafetă), dar și să mă sprijine, să mă sfătuiască, ori de câte ori aș fi simțit nevoia (având în vedere ce complicată era misia acolo, și cât de adânc îi cunoștea el dedesubturile). I-am mulțumit pentru bunele intenții și mi-am exprimat convingerea că îndelunga și laborioasa lui lucrare la edificiul din Militari va face din succesorul meu o adevărată floare la ureche. A răs flatat și m-a asigurat încă o dată că-mi stă la dispoziție.

Fusese cineva la viața lui Leonte Răutu: pe de o parte, prestigios activist al Kominternului, responsabil al postului

de radio „Vorbește Moscova” în limba română în timpul războiului, iar după 23 august, sub Dej, atotputernicul șef al propagandei României comuniste, până târziu, după preluarea frâielor de către Ceaușescu; pe de altă parte, intelectual dedublat la sânge între dogmatismul stalinist, vehement și intolerant, și o mlădiere de suprafață, o fluiditate înșelătoare a vorbirii, un gust intrinsec pentru artele subtile, pentru ideile întortocheate, dat în vileag în clipe de neatenție sau de mare efuziune. Petru Dumitriu l-a numit „Malvolio” și a făcut din el prototipul intrigantului perfid. N-a fost numai atât: omul întruchipa o dramă, din păcate cea mai derizorie posibilă, a celui ce se confundă într-atât cu o îndatorire precară, încât ajunge să uite că nu crede în ea. Abia la „Ștefan Gheorghiu” și-a permis să se izoleze, să-și înfunde urechile și să-și acopere ochii, construindu-și în acest scop foișorul de reculegere întors cu spatele la cazanul ideologic lăsat să fiarbă în voia lui. Dar și aici, ba chiar din depărtare, despo-vărat de orice obligații, a tresărit de orgoliul datoriei și a ținut să facă „act de prezență”, reamintind că stă mai departe pe buza tranșeei, cu vechea lui flintă de bolșevic devotat în mâinile îmbătrânite.

Instrumentele de suflat și știmizele lor

M-am întâlnit pe rând cu toate catedrele, mi-a fost prezentat întregul corp profesoral, dar cum să individualizezi în acest gen de contacte peste două sute de persoane? Unele figuri mi se păreau cunoscute, reținute din rulajul de suprafață al activului politic central, altele nu-mi spuneau nimic. Reîntâlnisem doi colegi de liceu și doi colegi de facultate cu titluri de profesori și conferențieri (filosofie, economie politică, știința conducerii), alți doi, trei lucraseră cândva cu mine, mai de departe, în colectivele Agerpresului și *Scântei*. Cu șefii de catedră începeam să mă întâlnesc mai des, în ceea ce se numea Biroul executiv al Academiei, dar îmi dădeam seama că și cu aceștia trebuia timp să mă familiarizez. Cerusem cursurile și manualele tipărite – unii se eschivau să mi le dea sub pretext că sunt în „actualizare” – dar și operația lecturii avea să dureze. Simțeam nevoia să-i observ, măcar pe cei mai proeminenți, în principala lor formă de manifestare, predarea la catedră, însă mă abțineam să mă instalez în aule ca să-i ascult, fiindcă prezența mea ar fi tulburat atmosfera normală a cursurilor, distrăgând atenția auditoriului și imprimând magiștrilor un ton fals, alterân-

du-le naturaleța spontană a demonstrației. Am recurs, de aceea, cu toate că îmi venea peste mână, la interfonul, sau ce era, instalat pe măsuța de lângă birou, și prin care cabinetul rectorului se conecta la sălile de predare. Din nefericire mai era și defect și a trebuit să apelez la meșterii Academiei pentru a-l pune în stare de funcționare, ceea ce, firește, anula din start orice discreție a demersului. Bănuiam că și în săli se știe când sunt deschise receptoarele, presupunându-se că la difuzor rectorul trage cu urechea. Doar că nu mă vedeau în carne și oase între ei.

Am intrat astfel în atmosfera intimă a Academiei și, cu un plus de efort imaginativ, am putut vedea chiar scenele, combinând sunetele cu ceea ce-mi putuse oferi până atunci contemplarea vizuală pe viu. Foarte plastică și animată era, de pildă, panorama prelegerilor profesorului Borgeanu, șeful catedrei de filosofie. Deși stâlp didactic al mării școli de partid din vremuri imemorabile, profesorul își păstrase o ciudată tinerețe fizionomică jovială, fiind dintre cei mai puțin marcați de timp și de stereotipia dogmei scolastice. Încet-încet, mi-am dat seama că aceasta corespundea și unei laudabile regenerări profesionale, și era poate chiar urmarea ei, omul ținându-se la curent cu înfruntările filosofice internaționale, cu eforturile dialecticii materialiste occidentale de a se revigora și desprinde de leșt, comunicând ceva din toate acestea, din păcate în doze homeopatice, și studenților. Oricum, prelegerile sale erau mai vii decât cursul, în care nu îndrăzneam să opereze inserții de fond, lăsându-l să se crispeze mai departe în rigurozitatea schemelor de aritmetică logică elementară. Predând, se însuflețea și se pomenea în afara geometriei asfixiante a preceptelor ideologiei proletariatului. Începeam să-l văd cum își dezvăluie dintele de aur

într-un zâmbet ironic și-și fixează privirile în tavanul aulei de unde se refugia de placiditatea sau, invers, nedumerirea studenților, pentru a executa câteva timide figuri de scrimă la adresa „reducționismului marxist” (singura licență critică pe care și-o permitea față de disciplina tutelară), și apoi pentru a se răfui profesional cu tabăra adversă. Critica filosofică a profesorului Borgeanu era sinuoasă, rafinată, de bună cuviință, și mă întrebam când ar putea ajunge el la o oarecare radicalitate, nu a tonului și accentului, ci a raționalității libere de poncifele staliniste.

Am avut câteva discuții de fond cu membrii catedrei de filosofie în care, mărturisesc, n-am mers până la capăt cu interogațiile sceptice, dar am reclamat cel puțin includerea în curs a reorientării marxștilor occidentali și chiar a timidelor ieșiri din canon ale propriului nostru partid în polemica ideologică purtată cu PCUS. Catedra era destul de reținută, iar profesorul Borgeanu, cu zâmbetul său conciliant, rezervat, promitea câte ceva, dar și din aceasta nu ducea la bun sfârșit decât o mică parte. Firește, renașterea marxismului, ca generalizare teoretică a aspirațiilor socialiste, ar fi trebuit să înceapă chiar printr-o renovare din temelii a filosofiei. Cum puteam noi pretinde că dialectica materialistă este filosofia proletariatului? Acest monopol de clasă al eforturilor gânditorilor pentru explicarea lumii și anticiparea evoluției ei a înghesuit marxismul într-un culoar strâmt, rupându-l de progresul științei și transformându-l într-o așa-zisă „călăuză a practicii” – ea însăși, călăuza, fiind aproape oarbă.

Marea eroare a rușilor, stegarii dogmei ideologice a societății fără clase, constă în confundarea filosofiei cu politica. Firește, proletariatul, ca orice clasă, are un program

(dacă ajunge până la urmă la acest grad al lucidității sociale și al conștiinței de sine), dar ce concepție despre om, umanitate și univers își poate elabora el, diferită de a restului societății? Balivernele despre avangardismul clasei, despre poziția ei constant revoluționară, obiectivitatea, echitatea și umanismul muncitorești, repetate obsesiv de filosofi înregimentăți, au închis orizontul de cercetare și împospătare al gândirii teoretice. Filosofia marxistă și-a făcut idol dintr-o categorie socială – fiindcă nici clasa nu știu dacă mai este în amalgamul capitalismului speculativ – și a pierdut din vedere reperatele mari ale conștiinței umanității, în ultimă instanță indivizibilă pe planul experienței de viață și aspirațiilor de viitor. Masele muncitoare, neprivilegiate, fără acces la mierea societății burgheze, au nevoie de gânditori pragmatici și combativi, ca să le susțină interesele, să le cristalizeze revendicările în proiecte politice de guvernare (mai ales, ca acum, în cazul nostru, în fața unui corp electoral drogat de propaganda restaurativă, fanatică, și de demagogia parvenitistă și venalitatea acaparatoare a pretinsei social-democrații).

A-i cere asemenea revizuirii colectivului condus de profesorul Borgeanu era egal cu a-i tăia craca de sub picioare sau a-i răpi obiectul muncii. Insistam doar asupra racordării disciplinei la cuceririle științelor moderne – având în vedere chimia, fizica, biologia, psihologia, politologia, mai mobile decât filosofia – și asupra efortului de a răspunde marilor dileme ale secolului al XX-lea, de care marxismul continua să se dezintereseze. Intuiam că unii dintre membrii catedrei, mai culți, mai atenți la frământările conștiinței universale, trăiau o dramă profesională, simțindu-se canțonați într-o fundătură. Alții rămâneau senini, insensibili,